

# לדרכנו הסוציאליסטית במדינה

## הלל דנציג

ובימי יסוד מדינת ישראל, עמדו חברים מארצות שונות לתבוע תורה לתנועה, הדרכה ציונית-סוציאליסטית ואוריינטציה ברורה בעולם הסר ציאליסטי.

כששמעתי דברי חברים שבאו מן הגולה, מן המחנות ומארצות אירופה החדשה, לביקור ראשון במדינתנו הנולדת ולוחמת, נזכרתי באותו פולמוס בקרב הנוער הארץ-ישראלי ואמרתי בלבי: אין הדרישות הללו של הנוער בארץ ל"ציונות וסוציאליזם" ושל חברי התנועה בגולה ל"אידיאולוגיה" ו"אוריינטציה" בטולות כל קשר אורגני ביניהן. רחוקים היו לקרובים בנקודה זו, גורמים בעלי מוצא שונה בתכלית, נפגשו על רקע הרגשת מחסור משותפת.

אחד המתווכחים במועצה האיחוד הוכיר את האמת הפשוטה, כי יסודות הציונות והעליה לארץ-ישראל מורכבים בעיקר: חזון ושואה. ואם כן הדבר, עלינו לזכור ולהכיר, כי זה שנים רבות אין לנו, בעיקרו של דבר, אלא ציונות ועליה של שואה ללא חזון. והנה בא הדור הגלתי האחרון הזה והעמיד את הדרישה: תנו לנו חזון!

ומה תשובה נשמעה מפי ותיקי התנועה ומנהיגיה? היתה בה בין יתר הדברים עצה ל"שתיקה אידיאולוגית" האומרת: בשעת הרת עולם מוטב לה לתנועה בונה מולדת ונאבקת על גורל עם וארץ לשתוק, להשקיף ולחכות מאשר להחפז בדיבורים ובמסקנות פסקניות לנזכח עולם סוציאליסטי מפולג ומסוכסך בין שני גושים אדירים, בתנאים אלה אין תפקידנו אלא לשמור על ערכינו העצמיים... היתה בדברים גם נימה של השתוממות: מה, בעצם, חפצכם? וכי אין לרשותכם תורת סוציאליזם מטהרת ויפה, תורת מעשינו ויצירתנו אנו, תורת העבודה העצמית, האדמה הלאומית, השיתוף החברתי המשקיף? אוצר הדורות התלוצצים מלא וגדוש רעיונות יוצרים — טלו לכם מן המוכן!

יש מקום להבין לצמאי האידיאולוגיה שבגולה ואף לשבעי האידיאולוגיה שבהתישבות העובדת מיסודה של העליה השניה והשלישית, אך דבר אחד ברור, כי שני הצדדים האלה לא השכילו

עם הקמת מדינתנו לא חדלה הציונות, ולא כל שכן הציונות הסוציאליסטית, מלהוות תנועה עולמית המקיפה את התפוצה היהודית. ברם הבדל-יסוד הכרחי קיים מאז בין ההוייה הציונית-הסוציאליסטית בארץ-ישראל, שגיוזנה מן המציאות, ובין זו שבגולה הנזווגה מן המחשבה. הבדל זה העמיק מאד בתקופה האחרונה, כשהמציאות הארץ-ישראלית הסוערת לא הניחה מקום ויכולת-נפשית לטיפוח המחשבה הציונית-הסוציאליסטית ואף הגולה נתרוקנה מכוחותיה הרוחניים עקב ההשמדה. אכן העיון האידיאולוגי היה לחם חוקנו בתקופה דינאמית זו בחיי תנועת הפועלים ובמוסדותיה, שנגדשו ונתמלאו ויכוחים פוליטיים. בתנאים רוחניים אלה גדל דור חדש לוחם ומגשים, שאין דוגמתו בתולדות ישראל מימי ברכוכבא. — אך נטול חינוך סוציאליסטי מעמיק, שהיה לנחלת הדור החלוצי הקודם.

בצל ההאבקות הגדולה שעברה עלינו, ועדיין אנו נתונים בה, אין תימה שלא הרגשנו במחסור זה. סימן ההתעוררות הראשון הגיע דוקא ממחנה הנוער. לפני כמה חדשים קראנו ויכות ער על דפי עתונות הנוער העברי בארץ, וסיסמותיו העיקריות "הבו לנו ציונות!"... "הבו לנו סוציאליזם!"...

וקול קורא זה היה קול צעירי מפלגות הפועלים.

הפולמוס הוא לא האריך ימים וממדים. נשתתק בעטיה של המלחמה, והקוראים לגילוי מעינות של "ציונות וסוציאליזם" יצאו את עתוני הנוער והתערבו בענני-אבק החזיתות. לא היתה זו אלא אפיזודה קטנה ותולפת — לפני ה־15 במאי...

היא חזרה ונתחדשה כמושב מועצת האיחוד העולמי, שהיה בת-לאביב באמצע אבנוסט. חידור שו של המושב הזה בתביעה העזה — שבאה מן הגולה — לבירור רעיוני.

בכוח אלמנטרי פרצה הדרישה, שלא נשמעה זה שנים, לניתוח היסודות המתשבתיים של תנועתנו בארץ ובגולה כאחת. בעצם המלחמה

ציאות והאמת, היא לומר: אין עוד בגולה מקום להוויה ציונית-סוציאליסטית וזלת העליה וההתישבות בארץ. דא עקא, שהפסקנות הזאת יש בה משום ויתור על הכשרת העליה ועל שכבות-עליה שעליהן והצלתן מותנית במידה מקיפה של חינוך והכשרה רוחנית קודמת לעליה. אך החסרון העיקרי במסקנה הנזכרת הוא, שאין היא משיכה על עצם בעית דרכנו הסוציאליסטית במדינת ישראל גופה. ובעיה זו כרוכה לא רק בדרכי ההגשמה בארץ, כי אם גם בדרכי-העליה, ובהכשרת העליה מהארצות הללו שבהן מתרכז החלק החשוב של שארית הפליטה האירופית. כלומר: אפילו בדורנו האכזרי והבהול לא ניתן לנתק את העליה מענין ההכשרה. ובדברנו על ההכשרה כזונתנו בעיקר להכשרה הרוחנית הרעיונית. לצידו העליה, וביחוד לצידו מדריכיה ומאשריה, בכלים רעיוניים מושכים וכובשים גם בסביבה סוציאליסטית אינטנסיבית כזו של הדימוקרטיה העממית; ולגיבוש התוכן החלוצי של העליה העובדת עם הבהרת העתיד הסוציאליסטי הצפוי לנוער היהודי בגולה.

אכן, הבעיה האידיאולוגית שבאה ממזרח אירופה אינה בעיה של „נאמנות כפולה“ בלבד ואין להתלבטות המצטרפת אליה בגדר חיפוש אחרי „אידיאולוגיה דיפלומאטית“ גרידא (לשיר מוש בין מזרח למערב). אמנם הבעיה „הדיפלומאטית“ לא נעלמה מן העין, אך שימשה מנוע עזר בלבד לגורמים העצמיים שנתבלטו באותו בירור במועצת האיחוד העולמי. הוא נסב בעצם על ענין מרכזי אחד: הקמת מדינתנו. זהו המניע האמתי לתחיית הדיונים הרעיוניים בתוכנו, והוא המחייב את חידוש החזון הציוני-הסוציאליסטי. מעל בעיות „הנאמנות הכפולה“ (על סוגיה וצורותיה השונות במערב ובמזרח) ומעל הצרכים הפוליטיים המחייבים, כביכול, הסתגלות אידיאולוגית, עומד העיקר שבעיקר: איך נמך שיר בדרך ההגשמה החלוצית, בבנין חברת העובדים ובהכשרת עם עובד — לא כ„מדינה בדרך“, אלא במדינת ישראל הקיימת? לפתרון השאלה הזאת הכרוך בקיבוץ גלורי יות לא תספיק „יד חזקה“ של דור לוחם ובונה מנוסה; לה תידרשנה גם עינים חזות של מצר פון יהודי-אנושי, ציוני-סוציאליסטי מחדש ומי חדש.

להבין זה את זה, אבות של מעשי בראשית עמדו כאן מול צאצאים נבוכים בתקופת מעבר, הללו שבנעוריהם שמעו „לך לך“ של החזון מול יורשים שאין להם אלא „לך לך“ של השואה.

„שכבות חדשות הופיעו בתנועתנו במקום השכבות שהושמדו“ — נאמר בוועידה העולמית האחרונה בבאזל של מפלגות ה„איחוד“. אך לא הוסקה המסקנה הברורה מההכרה הפשוטה הזאת: כי השכבות החדשות הללו של בני תקופת השואה לא היה סיפק בידן ללמוד, ואף לא היה מי שילמדן את יסודות הציונות הסוציאליסטית, שינחילם את נחלתה הרעיונית של התנועה החלוצית. ולא רק בני השואה האירופית, עצורי-המחנות, כך, אלא גם הדור הארץ-ישראלי הצעיר, דור המאבק המלחמה, אף הוא לא הספיק לקנות לו את קניניהם הרוחניים של הדורות החלוציים הקודמים. כמוהו כ„שכבות החדשות“ שבגולה לא מצאו אלא את המציאות הציונית הגדולה והכבדה, את ציונות השואה, המאבק והמלחמה — בשעה שגם בקרב דור המדריכים והמנהיגים נשכח וניטשטש לא עצם החזון הציוני-סוציאליסטי המקורי, אלא תשיבותו החיונית והאקטואליות האלמנטרית שלו דווקא בעצם ההיאבקות הגדולה על קיומנו הפיזי ועתידנו הלאומי-המדיני.

אין להתפלא, כי הדרישה ל„אגאליות חדשה של המצב הבין-לאומי“ ולבירור חדש של דרכי הציונות הסוציאליסטית באה קודם כל מצד שליחי מזרח-אירופה. שם נאבקו חברי תנועתנו על קיומם הציוני-סוציאליסטי בכור תנאים חדשים של תורה והגשמה סוציאליסטית במסגרת הדימוקרטיה העממית, שבהן רב הניתוח העיוני בקדחת היצירה ורבה ההתאמה בין הלכה ומעשה, פרוגרמה והגשמה — „מנהג“ שהיה לשעבר מעיקרי תכונותיה של תנועת העבודה הציונית, אך בעוד שבארץ-ישראל הלך ונצטמצם האופק האידיאולוגי הסוציאליסטי בקוצר הנשיר מה שניתנה לנו במאבק הטראגי על ההגשמה הציונית בשנים האחרונות — קשה גם קשה היה על „השכבות החדשות“ של תנועתנו הציונית-הסוציאליסטית בסביבת הדימוקרטיה העממית, להתעלם מהגורמים והבעיות שחורף לאופק הארץ-ישראלי — בעולם הסוציאליסטי. יתכן והמסקנה הפשוטה, וגם מחוייבת המי

ריה התנועה הציונית, עומדת הכן להדוף אויב-  
 בים מבחוק, מסתמנים והולכים הבדלים חבר-  
 תיים ומעמדיים עמוקים לקראת השלום. קרוב  
 לשער כי לאחר תקופת המאבק הציוני שהביא  
 להקמת המדינה, ניכנס לתקופת המאבק הסור-  
 ציאליסטי במדינה הנבנית. ראוי לזכור כי  
 תקופת המאבק הציוני החלה כתום שנות הגיי-  
 אות 36—1932, שנים שהצטיינו לא רק בשג-  
 שוג הכלכלה, העליה וההתישבות, אלא גם  
 בשגשוג מלחמת המעמדות במידה שאין דוגמתה  
 בחולדות הישוב. קץ שנות הגיאיות מודמן עם  
 ראשית התקופה שהגיעה לשיא ביטויה במשטר  
 הספר הלבן — היינו ראשית המאבק הציוני  
 שסופו תקומת ישראל בימינו. בעשור של המאבק  
 לא נעלמו, אך גם לא נתבלטו הניגודים הבין-  
 מעמדיים בישוב ובציונות. כתום התקופה הזאת,  
 שאבן-הגבול שלה היא אולי המלחמה הנוכחית,  
 צפויה לנו „גיאיות“ חדשה במלחמת מעמדות  
 בישראל. מלחמתו של מעמד הפועלים העברי  
 בתחומי המדינה המתגבשת תפסוק בשאלת  
 דמותה ההכרתית, המוסרית והתרבותית של  
 המדינה: התהיה מדינה של קידמה, שלום ושג-  
 שוג היצירה לקראת סוציאליזם או מדינה של  
 ריאקציה מסתכסכת ומידרדרת לקראת פאשיזם,  
 מדינה של צדק חברתי, חירות אנושית ושיוון  
 כלכלי או מדינה טוטאליטארית מיסודות הכוב,  
 הדיכוי וההפליה.

## ג.

מה הכלים אשר לרשותנו במלחמה הזאת?  
 אין לעמוד במלחמה הזאת בצידו המאבק  
 הציוני בלבד. אין לעמוד בה ללא חינוך סוציא-  
 ליסטי מעמיק ומקיף של המוני העובדים, והנוער  
 העובד והלומד. כל הזנחה בתחום הצידו המוסרי  
 והרוחני בערכים סוציאליסטיים תתיש את כוחה  
 במלחמתה בסכנה הפאשיסטית ותצמיח טובה  
 ויתרון לגילוי הריאקציה החברתית למיניה.  
 מבחינה זאת הפסדנו לא מעט בעת המאבק הציר-  
 ני והרויחו ריות ניכר היסודות הפאשיסטיים והרי-  
 אקציוניים בישוב ובתנועה הציונית. ולאור  
 הבחינה הזאת של ההתפתחות ההיסטורית האחר-  
 רונה אין עוד מקום בתקופת בנין המדינה  
 וההאבקות של דמותה הסוציאליסטית לרגישות  
 וחולשה בדברים לאומיים ובענייני-מדיניות-חוק  
 לגבי הלאומנות הצעקנית והפאשיסטית; ואין  
 להרשות כל תחרות טכסיטית או אידיאולוגית  
 על „המידות הפטריוטיות“, במעין „מכירה פומ-

## ב.

תנועת-העבודה הציונית קמה בעצם מתוך  
 התקוממות נגד הציונות של החלוש והדיפלר-  
 מטיה ההרצלאית ללא עבודה מעשית בארץ-  
 ישראל — עד שבאנו במאמצים כבירים אל  
 הסינתזיה המבורכת של חזון מדיני והגשמה  
 חלוצית. בזכות הסינתזיה הזאת הגענו אל הקמת  
 מדינתנו. אך בזה לא נסתיים תפקידו של הפועל  
 העברי לגבי הסינתזיה הזאת. בתוך המדינה  
 עליו לשוב ולתת לה צורה חדשה: לצרף מחש-  
 בות גדולות חדשות אל הישגים והמעשים  
 הגדולים הנעשים בחינוך ובימינו.

הכמתנו הציונית-הסוציאליסטית עד כאן לא  
 נתכוונה אלא „מדינה בדרך“, השכלנו להש-  
 ליט את הפרימאט החלוצי בתהליך הכנין  
 שקדם להכרזת המדינה. מכאן ואילך עלינו  
 לפתור את בעית ביסוסו של הפרימאט  
 הזה בתנאי המדינה. במשך תקופה ארוכה  
 הסתפקנו בסלילת הדרך ובעיותיה, והזנחנו בהכ-  
 רח את בירור הלכות המדינה לכשתקום. עכשיו  
 שנפלה בחלקנו זכות הגשמת החזון המדיני —  
 מצויים אנו למלא גם את החלל הרעיוני שנוצר  
 בין הנוסח הראשון של „מדינת היהודים הסור-  
 ציאליסטית“ של נחמן סירקין לפני חמשים שנה  
 ובין הנוסחאות הפוליטיות של מדינות החלוקה  
 בתקופתנו.

החוקה הראשונה של מדינת ישראל שתצא  
 מתחת ידיה של האספה המכוננת בחדשים הקר-  
 בים ודאי שתכלול יסודות חזוננו החלוצי שנת-  
 גבש בנסיגונותיהם של דורות בונים. אך היא לא  
 תשקף אף לא תוכל לבטא את החזון הציוני-  
 הסוציאליסטי במלואו. החוקה משמשת מצפן  
 בלבד לחיי המדינה, אך אין בכוחה לעצב את  
 החיים במדינה. כוח עיצוב מעין זה לא יצמח  
 אלא מחוקתה העצמית של תנועת הפועלים העב-  
 רית, ושל המפלגה המדריכה אותה. מן הדין  
 שזו תהיה חוקה סוציאליסטית למלחמת מעמד  
 הפועלים על עתיד החברה האנושית במדינת  
 ישראל.

התנאים החדשים עשויים להעמידנו במהרה  
 על הצורך לנקוט עמדה מוגדרת, וחרפה יותר,  
 בכמה וכמה מבעיות היחסים החברתיים.  
 ב. ברוכוב קבע בשעתו, כי בעת דיכוי או  
 מאבק לאומי מיטשטשים הניגודים המעמדיים  
 ומתרופפת מלחמת-המעמד ואילו בתנאי שלום  
 ויציבות לאומית יחסית מחריפים יחסי המעמדות.  
 ואף בשעה זו, בעוד מדינתנו הצעירה ומאחר-

ארץ-ישראל תימשך עד הגשמת הציונות בסימן קיבוץ-הגלויות ועד נצחון הסוציאליזם בעולם. שני הסקטורים האלה של ההתפתחות עומדים ביחס של זיקת-גומלין קבועה ויחסית-חרות מתמידים בתחומי המפעל הציוני הכולל. מטבעם של הנתונים המיוחדים האלה שאינם מחייבים, ואינם מרשים, נסיונות מהפכניים או דיקטטוריים מטעם הפרולטאריון העברי בתקופת בנין הארץ והמדינה — ומאידך אינם שוללים ואינם משתקים את כוח עשייתו הסוציאליסטית של הפועל בישראל. האמת היא, כי כוח עשייתו של מעמד הפועלים מוסיף והולך בד בבד עם כוח ההגשמה הציונית עד להכרעה הסופית על המשטר החברתי במדינה. בזה נעוץ יתרונו הגדול של הסוציאליזם הארץ-ישראלי על הנסיונות הסוציאלי-דימוקרטיים השונים באירופה, שהיו נטולי כוח הגשמה אמיתי. רצופה ויציבה, שהיא מסגולות המפעל החלוצי הציוני-הסוציאליסטי. אותם הגורמים המיוחדים שוללים את הדרך הפוליטית הקומוניסטית בתתירתו של הפרוץ על העברי אל הסוציאליזם.

ידענו גם ידענו כי אין אמת מושלמת בשום אידיאולוגיה ואין מציאות מושלמת בשום שיטה חברתית או מדינית, אך כל נסיון עליון לדלות את האמת האפשרית ולתרגמה לשפת החיים — עשוי לתקן במידת-מה את חיי בני האדם והחברה האנושית. הוא הדין בשאיפה להשלת צדק, חירות ושיון בעולם. המטרה המשולשת הזאת עודה מאתנו והלאה. ההישגים הגדולים שהושגו עד היום בתחומים אלו כרוכים בשלוש המהפכות בתולדות האנושות: במהפכת המוסר הראשונה של נביאי ישראל שהנחילה לעולם את אידיאל הצדק; במהפכה הצרפתית הגדולה שנטעה את אידיאל חירות האדם; ובמהפכה הרוסית הגדולה, שהגשימה במידה ניכרת את עיקרי השיון הכללי כלי והחברתי. אך עדיין לפנינו שבריי-לוחות: צדק שלא הוגשם; חירות שאין בה שיון; ושריון שאין בו עדיין חירות-אמת. כיהודים, ויהודים סוציאליסטיים, ודאי שלא מש בלבנו חזון נביאי ישראל. כחניכי המערב אי אפשר שלא נשמור על מיטב התרבות המערבית בספירת חירות האדם על אף טשטוש ההישגים האלה במקום התגבשותם הראשונה, בדימוקראטיות המערביות. וכנושאי מפעל סוציאליסטי חלוצי ומקימי חברת עובדים בחקלאות והתעשייה, ודאי זיקתנו טבעית, חיונית ועמוקה למפעל הבניה הסוציאליסטית והשיון החברתי המתגבש

בית" לאומנית עם מפלגות הימין במדינה מטעם מפלגות הפועלים (והכוונה כאן לא רק למפלגת ה"ימין", כי דווקא ובפירוש גם למפלגת ה"שמאל" במחנה הפועלים). עלינו להציג לעיני העם כולו וביתוד לעיני הדור הצעיר את חזון העתיד הסוציאליסטי של העם העובד ודרך הפועל במדינה לקראתו — לעומת תורת הלאומנות הפאשיסטית הבאה לטשטש את המציאות החברתית והמעמדית על ידי סכסכנות מרעילה כלפי אומות אחרות ושכנות.

#### ד.

היה מי שהעלה בשעת הבירור במועצת האי-חוד את השאלה התמימה: "מה אנו — סוציאליסטים, מארכסיסטים או אידיאליסטים?" ושמענו תשובות אידיאליסטיות-למחצה מפיהם של מארכסיסטים מובהקים ותשובות מארכסיסטיות, מצד עיקר התוכן, מפיהם של אידיאליסטים מובהקים. יריבים פוזיזים של מפלגת פועלי ארץ-ישראל עשויים לקרוא לכך "ערבוביה אידיאולוגית". אך לאמתו של דבר אין כאן אלא ביטוי טבעי להתפתחות ולנסיון הציוני-הסוציאליסטי בארץ-ישראל, שבהם נהפכו אידיאליסטים ושוללי הניגודים המעמדיים ללוחמי-מעמד בעלי-הכרה בעוד שחסידי רבים של המעמדיות הדיאלקטיות-המטריאליסטיות נעשו לתומכים נלהבים בהכרח שיתוף הפעולה הבין-מעמדי בבנין ארץ-ישראל. המצע האידיאולוגי של התנועה הוא איפוא מזיגה אורגנית של תמצית האמת הכלולה בעקרונות אידיאליסטיים ומארכסיסטיים, שנבחנו ונתאמתו, מתוך השפעת-גומלין של קרקע-המציאות בארץ. תמצית האמת הזאת אינה סוציאלי-דימוקרטית בנוסח המערב ואינה קומוניסטית בנוסח המזרח. אין היא יכולה, ואין צריכה להיות אלא עצמית ועצמאית, יהודית וארץ-ישראלית, כמציאות שבתוכה היא עומדת. היא נעוצה בתהליך רצוף של שידוד-מערכות לאומיות וחברתיות כאחד, ובהנחת יסודות סוציאליסטיים בראשית המפעל — תחת להקדים לה, כנהוג בארצות מגובשות, מלחמה להריסת משטר רכושני יציב בן מאות שנים.

למן ההתחלה המשולבת הזאת ועד התהוות המדינה התפתחו היסודות הרכושניים והסוציאליסטיים בארץ זה בצד זה, בזכות-בכורה טבעית ומפורשת ליסודות הסוציאליסטיים בהתישבות הלאומית, ההתפתחות המקבילה הזאת של הסקרטור הרכושני ושל הסקטור הסוציאליסטי בבנין

שים המתחרים בעולם הסוציאליסטי, בין הקורמוניזם בנוסח המזרח וסוציאלי-דימוקרטיה בנוסח המערב. אחת הדרישות שנשמעו במועצת האי-חוד האחרונה והיא ראויה לעיון שבכור בדראש, היא הדרישה לניתוק הקשרים האחרוניים של תנועתנו עם הועדה המשמשת במקום „אינטרנציונל סוציאליסטי“. יש הגיון ציוני וגם סוציאליסטי בדרישה זו. המשך השתתפותנו בוועדה זו לא יוסיף לנו כבוד בעיני העולם המערבי, וביחוד אחר כל מה שנעשה לנו מצד הגורם המשפיע והמכריע בוועדה זו, והוא עלול להזיק נזק בלתי מוצדק ליחסינו אל תומכי עצמאותנו המדינית במזרח אירופה.

ומבחינה זו יש לברך על חידוש הברור הרעיוני וההתלבטות האידיאולוגית בקרב תנועתנו. יש בו ביטוי התביעה למזיגה מחודשת בין ההלכה והמעשה לנוכח התפקידים הגדולים הניצבים לפנינו. דור מתישבים ובוני מולדת לא יצמח מתוך שואה, מאבק ומלחמה בלבד, אלא מתוך צירופם אל ערכי השלום של החזון והמוסר הסוציאליסטי, אשר הם נר לרגלינו לקראת העתיד.

והולך בברית המועצות ובמדינות מזרח אירופה הקשורות בה, מהמקורות הללו שואבים אנו את אמונתנו בנצחון החירות האנושית כתוצאה אחרונה של נצחון השויון החברתי בעולם ובחינו אנו; בהתמזגות יסודות החירות והשויון שסופה לבוא; בהשלמת הדימוקרטיה הפוליטית והכלכלית. חתירתנו לקראת העתיד הזה מתגלמת בעצם הקמת מדינתנו החדשה. אין זו „דיפלומטיה אידיאולוגית“, אלא אמת המושרשת בחיינו ומסורתנו. שסערת המאבק הציוני ומלחמת ההשמדה של היטלר הסתירה לזמן-מה.

ה.

את פרטי הסינתיזה הנאת של חוקה ומעשה, של מלחמת אומה על קיומה עם תפיסה הרמונית ביחסים-עמים, על תנועתנו לעבד ולתרגם לשפת החקופה, שבה אנו חיים, לשפת כל „שכבות“ שבתוכנו, ל„געריונו ווקנינו“ בהם גלך — וכן לשפות תנועות הפועלים בעולם למיניהן ולגורניהן.

אך כלפי חוץ אל נצא ידי חובה בהסברה ובהבהנה אידיאולוגית בלבד. הבהרה זו מחייבת גם נקיטת עמדה פוליטית עצמאית בין הגור-

אלה שמות הגבורים אשר לדוד... ראש השלישי הוא עדינו העצמי... (שחזאל ב', כ"ג).

כשאתה יושב בבית המדרש תהא מעודן כתולעת וכשאתה יוצא למלחמה תהא קשה כעץ.

(תנא דבי אליהו רבא, פירק ג')